

SHORT COMMUNICATION

80th anniversary of the Slovak Medical Society in Bratislava (1920–2000), and its significance in the development of medicine in Slovakia

Riečansky I, Bernadic M

Department of Cardiology, Slovak Institute of Heart and Cardiovascular Diseases, Bratislava, Slovakia. bernadic@fmed.uniba.sk

Abstract

The establishment of the Slovak Medical Society (SMS) in Bratislava on 13th June 1920 (until 1939, the society was included into the Czechoslovak Medical Society) represents one of the most important milestones in the modern history of Slovak medicine. It was founded in direct consequence of the establishment of the first faculty of the Comenius University, namely the Medical Faculty. SMS began to issue its own journal Bratislavské lekárske listy (Bratislava Medical Journal) which was the first medical journal published in Slovakia after the origin of the Czechoslovak Republic. Eighty years of the existence of SMS which by its 2500 members forms the largest medical association, prove that the share of this society and its contribution to the development of Slovak medicine are essential. For many years, the society has been the only forum for Slovak physicians and scientific workers of the Medical Faculty where they could meet and increase their expertise. The society has witnessed also the significant material and moral support and co-operation between Czech and Slovak physicians during the period of the first Czechoslovak Republic. (*Short communication*)

Prednesené 18.12.2000 na Spolku slovenských lekárov v Bratislave pri príležitosti 80. výročia jeho založenia.

Dňa 18.12.2000 sa konal slávnostný večer Spolku slovenských lekárov v Bratislave pri príležitosti 80. výročia jeho založenia. Zišli sa tu osobnosti slovenskej medicíny, pamätníci a mnohí z tých, ktorí sa pravidelne zúčastňujú na práci Spolku slovenských lekárov v Bratislave.

Pri zámyšľaní sa nad dobou, okolnosťami a dejmi spojenými so založením Spolku československých lekárov (ako sa Spolok slovenských lekárov vtedy nazýval) pred osemdesiatimi rokmi je potrebné uviesť niektoré historické medzníky. Na prvom mieste medzi ne patrí determinujúca udalosť — založenie Univerzity Komenského v Bratislave a vznik jej Lekárskej fakulty, ako prvej fakulty tejto vysokej školy.

Splnil sa tak sen slovenských národovcov — mať vlastnú alma mater. Dr. Vavro Šrobár, minister pre správu Slovenska a oficiálny zástupca československej vlády, neskorší profesor sociálneho lekárstva na Lekárskej fakulte Univerzity Komenského, v otváracíj reči na slávnostnom započatí výučby na Lekárskej fakulte UK dňa 9. decembra 1919, ktorý bol aj začiatkom činnosti Univerzity, zdôraznil: „Tento deň je jedným z najsvetlejších, ktoré svitli nad Slovenskom“.

Hneď na začiatku tvoriacej sa Lekárskej fakulty sa podujal profesorský zbor vytvoriť podmienky pre rozvoj vedeckej práce

a vybudovať stredisko lekárskeho vied na prezentovanie svojej odbornej práce a riešenie vedeckých problémov, ktoré bude rovnocenné lekárske fakultám so starou tradíciou. Takýmto fórom sa stal Spolok československých lekárov, ktorý vznikol ako stavovská organizácia dňa 13.6.1920 a stal sa 30. župou pod názvom západoslovenské Ústredie jednoty čs. lekárov. Na ustanovujúcom valnom zhromaždení, ktoré sa konalo v posluchárni internej kliniky, sa zúčastnilo 50 lekárov a 14 medikov. Za predsedu Spolku čsl. lekárov v Bratislave bol zvolený poslanec MUDr. P. Blaho, ktorý poukázal na dôležitosť tejto organizácie pre Slovákov. Pokladníkom sa stal prof. Polák. Za predsedu vedeckej sekcie bol zvolený prof. Spilka. Predsedom sociálnej sekcie sa stal dr. Izák. Výbor spolu s náhradníkmi tvorili: prof. Brdlík, prof. Mysliveček, plk. dr. Hradský, dr. Šeliga, dr. Šaršún, dr. Dérer, dr. Vraný a dr. Trenkler. Za revízorov boli vymenovaní dr. Slabej a dr. Petřík. Stanovy Spolku boli uverejnené v Bratislavských lekárske listoch na obálke 5. zošitu prvého ročníka.

Prvá schôdza Spolku čs. lekárov v Bratislave bola 18. októbra 1920, schôdzu otvoril podpredseda a predseda vedeckej sekcie prof.

Department of Clinical Pathophysiology, Medical Faculty, Comenius University, Bratislava, Slovakia

Address for correspondence: I. Riečansky, MD, PhD, Dpt of Cardiology, SUSCH, Pod Krasnou horkou 1, SK-833 48 Bratislava 37, Slovakia.

Spilka, na to odznela prvá odborná prednáška v dejinách Spolku: „Nové objasnenia k epidemiológii enterálnych nákaz“, ktorú predniesol prof. Ružička.

Prvé výročné zhromaždenie sa konalo 21. februára 1921. Vo vedení vedeckej sekcie prof. Spilku nahradil prof. Hynek, ktorý zostal potom na čele Spolku 10 rokov — až do svojho odchodu do Prahy.

Spočiatku sa konali schôdze v 14-denných intervaloch, potom už týždenne, pravidelne v pondelok o 18,00 h v posluchárni terajšej I. internej kliniky vo Fakultnej nemocnici. V prvom školskom roku Lekárskej fakulty UK (1921—1922) bolo spolu 16 odborných večerov. Už nasledujúci rok to bolo 30 odborných akcií — teda zhruba rovnaký počet ako je dnes. Odborný večer zo dňa 17. októbra 1921 bol prvým, o ktorom uverejnili správu aj novovzniknuté Bratislavské lekárske listy. Prof. Netoušek mal prednášku na tému: „Aký význam má štúdium patológie žliaz s vnútornou sekréciou“.

Prvých 10 rokov prevažovali demonštrácie klinických pacientov, zaujímavé sekčné nálezy a klinické práce. Od druhej polovice 20. rokov sa prezentovali na Spolku aj súhrnné správy z rozsiahlejších prác, ktoré sa už pravidelne v plnom znení uverejňovali v Bratislavských lekárske listoch. Často to boli habilitačné práce vysokoškolských učiteľov novej generácie – absolventov bratislavskej fakulty. Prednostovia kliník informovali pravidelne o svojich zahraničných cestách a o novostiach v medicíne.

Spolok postupne nadväzoval kontakty s významnými lekárske osobnosťami doma i zahraničí. Za čestného člena Spolku bol menovaný pražský histológ prof. Srdítka, ktorý sa ako člen parlamentu zaslúžil o zriadenie UK. Zo zahraničných lekárov sa stali čestnými členmi napr. prof. Barcroft a prof. Lewis (Anglicko), prof. Leriche a prof. Roux (Francúzsko). Časté boli prednášky profesorov z Univerzity Karlovej a Masarykovej.

Prednesené prednášky a protokoly z vedeckých schôdzí Spolku sa spočiatku uverejňovali v časopise lekárov českých, ale jediný lekárske vedecký časopis nestačil potrebám troch lekárske fakúlt v Československu. Preto na návrh prof. Hynka sa Spolok čl. lekárov rozhodol vydávať vlastný časopis a už 1. októbra 1921 vyšlo prvé číslo Bratislavských lekárske listov. Bratislavské lekárske listy sa tak stali prvým lekárske časopisom na Slovensku. Je pozoruhodné a dobré, že tento časopis si udržal kontinuitu aj v neľahkých časoch a vychádza dodnes. Hlavnými redaktormi časopisu sa stali prof. Hynek, prof. Netoušek, Dr. Měška a od 6. čísla sa ako hlavný redaktor uvádza aj prof. Polák. Prof. Hynek bol hlavným redaktorom až do svojho odchodu do Prahy, jeho pozíciu v redakcii prevzal prof. Netoušek.

Na slávnostnej schôdzi pri príležitosti 10. výročia založenia Spolku (1931) za veľké zásluhy na organizácii a živote a redigovaní Bratislavských lekárske listov zvolili prof. Hynka za čestného člena Spolku — ako prvého z fakulty. Čoskoro na to odišiel do Prahy a predsedom Spolku na mnoho ďalších rokov sa stal prof. Kostlivý. Tradícia uverejňovania prednesených prác na Spolku slovenských lekárov v Bratislavských lekárske listoch pokračuje dodnes. Zapisovateľov robili napr. prof. Riečanský, prof. Balažovjeh, prof. Hulín, prof. Zlatoš, doc. Popperová, doc. Michalík a od roku 1980 dodnes doc. Bernadič. Doc. Bernadič zmienil uverejňovanie súhrnov prednášok na formu tzv. short communication, ktoré majú formálnu i obsahovú úroveň odborných informácií a sú akceptované aj vo svetových informačných lekárske databázach (Medline, BioMedNet a iné).

Tab. 1. Prehľad činníkov Spolku slovenských lekárov v Bratislave.

Predsedovia:	prof. Červeňanský, prof. Bárdoš, prof. Haviar, doc. Holomáň, prof. Pont'uch, prof. Kokavec, prof. Šimkovic, prof. Balažovjeh, prof. Riečanský
Vedeckí sekretári:	prof. Vámoši, doc. Kovalčík, prof. Kokavec, prof. Kriška, doc. Bernadič, doc. Payer

Tab. 1. Review of activists of the Slovak Medical Society in Bratislava.

Chairmen:	prof. Červeňanský, prof. Bárdoš, prof. Haviar, doc. Holomáň, prof. Pont'uch, prof. Kokavec, prof. Šimkovic, prof. Balažovjeh, prof. Riečanský
Scientific Secretaries:	prof. Vámoši, doc. Kovalčík, prof. Kokavec, prof. Kriška, doc. Bernadič, doc. Payer

Septembrové udalosti roku 1938 — Mníchovská dohoda a jej tragické následky ochromili činnosť Spolku. Návštevnosť klesla. Na valnom zhromaždení Spolku v r. 1939 sa upravili stanovky a premenil sa názov na Spolok slovenských lekárov (SSL). Vojnové udalosti pôsobili nepriaznivo na prácu Spolku, takže oslobodenie zastihlo Spolok v 25. roku jeho trvania v úplnej stagnácii. Až po oslobodení začal Spolok znovu rozvíjať činnosť. Roku 1949 mal už 500 členov. Výrazné oživenie Spolku nastalo po utvorení Čsl. lekárskej spoločnosti J.E. Purkyňu, v ktorej sa Spolok slovenských lekárov stal jej všeobecnou sekciou. Toto organizačné začlenenie ostalo zachované aj v rámci Slovenskej lekárskej spoločnosti, kde Spolok SL v Bratislave zaujal čo do počtu a aktivity prvé miesto medzi spolkami lekárov na Slovensku. Roku 1969 mal SSL 832 členov a roku 1980 už 2359 a tento počet členov sa udržuje aj v súčasnosti. Počet pracovných večerov ročne je 28—32. Na počte odborných akcií sa najviac podieľajú svojou aktivitou Ústav patologicko-anatómie FN a LFUK, ktorý zorganizuje ročne 4—5 klinickopatologických konferencií, ktoré sú spomedzi všetkých najnavštevovanejšie. Veľký záujem je vždy o program interne zameraných kliník. Žiaľ, počet návštevníkov v posledných rokoch klesá (nedosahuje priemer 70 poslucháčov z pred 10-20 rokov).

Dôležitou zložkou činnosti SSL sú pravidelné každoročné vedecké kontakty so Spolkem českých lekárov v Prahe, so Spolkom lekárov v Košiciach a so Spolkom lekárov vo Viedni, ktoré sa prejavujú usporadúvaním spoločných odborných akcií striedavo na pôde týchto spolkov.

Prejavom uznania historického významu Spolku slovenských lekárov a jeho priekopníckej odbornej činnosti je tiež skutočnosť, že Spolku aj v organizačnej štruktúre Čsl. lekárskej spoločnosti J.E. Purkyňu bol ponechaný názov z r. 1939 — Spolok slovenských lekárov.

V domácej lekárskej historickej literatúre chýba hlbšia súhrnnejšia štúdia o činnosti SSL hodnotiaca obdobie od roku 1945 po súčasnosť. Medzeru iba čiastočne zaplňajú práce Červeňanskej (1969), Pont'ucha a Remišovej (1981), Remišovej (1986), Bernadiča a spol. (1995) a Šimkovic a spol. (1997), ktoré sú zväčša zamerané na prvé dekády existencie Spolku. V tabuľke 1 uvádzame vedených činníkov Spolku v posledných desaťročiach (ich zoznam môže mať neúmyselné medzery). Chceme im poďakovať za obetavú prácu, ktorá umožnila, že SSL dosiahol pri činnosti

aktivite 80-ročného jubilea svojho trvania. Predsedovia boli prof. Červeňanský, prof. Bárdoš, prof. Haviar, doc. Holomáň, prof. Pont'uch, prof. Kokavec, prof. Šimkovic, prof. Balažovjeh. Z vedeckých sekretárov najdlhšie pôsobil vo funkcii 26 rokov prof. Kokavec, pred ním to bol viac rokov prof. Vámoši, potom doc. Kovalčík, neskôr prof. Kriška a doc. Bernadič, ktorý túto funkciu vykonával viac ako 15 rokov. Od r. 1999 je predsedom (prezidentom) SSL prof. Riečanský, člen výboru SSL nepretržite od r. 1966, vedeckým sekretárom sa stal doc. Payer.

Záver

Záverom je potrebné zdôrazniť, že podiel a prínos SSL pre vývoj slovenskej medicíny je nenahraditeľný. Spolok slovenských lekárov bol po mnoho rokov jediným fórom, kde sa slovenskí lekári pravidelne schádzali a bol kolískou všetkých vedeckých pracovníkov bratislavskej lekárskej fakulty. Významnou mierou sa spája so vznikom a vychádzaním Bratislavských lekárskeho listov, ktoré sú prvým a najstarším lekárskeho časopisom na Slovensku a ktoré sa postupom času transformovali na moderný medzinárodný časopis, ktorý je obsiahnutý v najvýznamnejších svetových databázach a podáva informácie o vývoji a úrovni lekárskeho vied na Slovensku. Vznik SSL je významným svedectvom materiálnej a duchovnej pomoci a spolupráce medzi Čechmi a Slovákmi v novovzniknutej I. ČSR. Tento príkladný čin na poli šírenia medicínskeho poznania a vzdelávania je aj po 80

rokoch inšpirujúcim odkazom pre našu súčasnosť a záväzkom do ďalších dekád trvania Spolku slovenských lekárov v Bratislave*.

Literatúra

1. **Bernadič M., Šimkovic I., Balažovjeh I., Riečanský I.:** 75 rokov Spolku slovenských lekárov v Bratislave. Med. monitor, 1, 1995, č. 3, s. 27.
2. **Červeňanská Ň.:** Spolok slovenských lekárov a Bratislavské lekárske listy. S. 166–173. In: Päťdesiat rokov Univerzity Komenského.
3. **Pont'uch A., Remišová M.:** Z histórie Spolku slovenských lekárov v Bratislave k 60. výročiu jeho založenia. Lek. Obzor, 30, 1981, č. 5, s. 275–278.
4. **Remišová M.:** Zápas o nové poslanie lekára v spoločnosti. Martin, Osveta 1986, 129 s.
5. **Šimkovic I.:** Vedecké a odborné informácie prednesené na Spolku slovenských lekárov v Bratislave. 75. výročie vzniku Spolku slovenských lekárov v Bratislave. Bratisl. lek. Listy, 98, 1997, č. 11, s. 646–650.
6. **Šimkovic I., Balažovjeh I., Riečanský I., Bernadič M.:** Správa o činnosti Výboru Spolku slovenských lekárov v Bratislave za obdobie od 1.1.1991 do 31.1.1994. Bratisl. lek. Listy, 96, 1995, č. 4, s. 231–232.

Received December 18, 2000.

Accepted April 24, 2001.

Abstrakt

Riečanský I., Bernadič M.:

Osemdesiat rokov Spolku slovenských lekárov v Bratislave (1920–2000) a jeho význam pre vývoj medicíny na Slovensku Bratisl. lek. Listy, 102, 2001, č. 5, s. 260–262

Vznik Spolku slovenských lekárov (SSL) v Bratislave 13.6.1920 (do r. 1939 Spolok československých lekárov) patrí medzi najvýznamnejšie medzníky novodobej histórie slovenskej medicíny a je priamym dôsledkom založenia Univerzity Komenského a jej prvej fakulty — Lekárskej. SSL začína v októbri 1921 vydávať vlastný časopis Bratislavské lekárske listy, prvý vedecký lekárskeho časopis na Slovensku po vzniku československej republiky. Osemdesiat rokov existencie Spolku, ktorý je s temer 2500 členmi najväčším Spolkom lekárov v rámci Slovenskej lekárskej spoločnosti, potvrdzuje, že jeho podiel a prínos pre vývoj slovenskej medicíny je nenahraditeľný. Spolok bol po dlhé roky jediným fórom, kde sa slovenskí lekári pravidelne schádzali, kde odborne rástli vedeckí pracovníci bratislavskej lekárskej fakulty. Je tiež významným svedectvom materiálnej a duchovnej pomoci a spolupráce medzi českými a slovenskými lekármi v období prvej československej republiky. (Tab. 1, lit. 6.)

Kľúčové slová: Spolok československých lekárov, Spolok slovenských lekárov, Bratislavské lekárske listy, Lekárska fakulta UK, história medicíny.

Kardiologická klinika Slovenského ústavu srdcových a cievnych chorôb v Bratislave a Oddelenie klinickej patofyziológie Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Adresa: Prof. MUDr. I. Riečanský, CSc., Kardiologická klinika SÚSCH, Pod Krásnou hôrkou 1, 833 48 Bratislava 37.